

podlehla opozičním choutkám, jichž se pražští němečtí demokraté nevzdali ani v době, kdy byli členy vládní většiny.

Na Slovensku ľudová strana dále jde svými bludnými cestami za lepší politickou orientací. Nedo-vede se odpoutati stále od stínu Tukey, jehož společník ing. Stöger byl odsouzen k 5leté káznici. Více z agitačních než z věcných důvodů ventiluje ľudová strana otázku slovenské techniky.

Cesta, kterou podnikl prezident republiky po jižním Slovensku, ohlas této cesty ukázal, že duch, který ovlává ľudovou stranu není přesvědčením většiny slovenského obyvatelstva. President ve svých projevech porovnával systém dřívější a systém dnešní. Prohlásil, že z fondu, který byl sebrán k jeho osmdesátinám založí maďarskou společnost pro vědu, literaturu a umění. Stížnosti, které v Lučenci přednesl dr. Giller ukázaly, jak malichernými argumenty pracuje maďarská nespokojenost.

Mnoho pozornosti bylo věnováno domnělému interviewu, který rozšířila London General Press a který přejala »Neue Freie Presse«. Při tom rozhovor, kde se mluvilo také o polském korridoru a Maďarsku nebyl míněn jako interview a byl reprodukován místy neúplně a místy nesprávně. To také zdůraznil min. předseda ve schůzi posl. sněmovny, kterou bylo zahájeno 3. zasedání voleného období. Min. předseda prohlásil, že šlo o soukromou rozmluvu, která v uveřejněném interviewu nebyla podána správně. Jako všichni směrodatní ústavní činitelé, nemá ani p. president za možné, aby uvažoval o řešení kterým by se změnil stav vytvořený mírovými smlouvami. O zkušenostech a náhledech na interviewu pohovořil pak president Masaryk s K. Čapkem.

V. Gutwirth.

B. ZAHRANIČNÍ.

XI. zasedání Společnosti národů: menšiny, odzbrojení, finanční pomoc napadenému státu, problémy hospodářské, evropský organizační statut. — Francouzsko-italské dohodování. — Německé volby. — Pád Schoberův. — Otřesené postavení Briandovo? Poincaré na obzoru? — Britské imperiální plány a starosti. — Rumunská vládní krise.

Letošní konference Společnosti národů byla zahájena o týden později než obyčejně, poněvadž se soudilo, že nebude tak důležitých otázek na pořadu, které by nemohly být vyčerpány do konce měsíce. Ale nehledě ani k tomu, že vynořil se problém evropské federativní unie, který musil být dán na pořad valného shromáždění Společnosti národů, byla zde i řada stálých otázek, které právě pro svůj vleklý charakter vyžádaly si i tentokrát velmi mnoho času a pozornosti. Jsou to zejména věci menším, které rok co rok Ženevu zaměstnávají, poněvadž některé státy učinily to přímo zájmem své národní politiky zasahovati prostřednictvím Společnosti národů a pod titulem garančních smluv do vnitřních poměrů jiných států, v nichž obývají ve větším počtu jejich kmenoví příslušníci. Tato prakse sama o sobě je choulostivá a pochybná. Státy, zavázané k ochraně menšin v mírových smlouvách a přijavší dobrovolně kontrolu Společnosti národů, nemíní ponechat volný průběh věcem, které by je musily přivést do role obžalovaných, stále citovaných na lavici před soudní tribunál ženevský. V diskusi, která tentokrát se rozpředla v šesté komisi, ohradili se mluvčí Malé Dohody velmi energicky a účinně proti tomu, aby se mluvilo stále jen o těch menšinách, jichž ochrana je zajištěna mezinárodně i ústavně, zatím co se musí mlčet o osudu jiných národních menšin, které nemají ani toho nejmenšího. Výsledkem bylo nesporně, že neutrální státy a veřejné mínění dobře situaci pochopily, a zpravodaj komise Švýcar Motta vyzvihl také velmi zřetelně povinnosti menšin vedle jejich práv. I sami zástupci Německa, kteří zas otázku menšinovou ventilovali a chtějí z ní učiniti pravidelné thema ženevských debat, musili se ohradit proti tomu, že by tím chtěli rozvracet státy s velkými jinonárodními menšinami a založiti své playdoieri na tvrzení, že jim jde naopak o konsolidaci států a evropského míru vůbec, že *menšiny mají být*

činitelem aktivním a pozitivním ve státech, v nichž žijí, přispívat ku spojení sousedů a konečně k vybudování příští evropské jednoty. Ať již tato theorie byla míněna jakkoli, jisto je, že naše menšinové zásady byly tímto způsobem uznány před forem mezinárodním a staly se oficiální doktrinou Společnosti národů.

Hlavní otázkou tohoto zasedání bylo však *odzbrojení*, poněvadž velká konference odzbrojovací nedá se opravdu stále odkládati nemá-li býti nezdar otevřeně přiznán. Přípravný výbor zasedá již po léta a se svými pracemi po stránce technické je rozhodně hotov, schází pouze zásadní rozhodnutí vlád. Loňského roku bylo ještě možno vymluvit se na námořní konferenci odzbrojovací, od níž se očekával dobrý příklad a mravní popud k energickému vykročení při odzbrojování pozemním. Ale *konference londýnská zdařila se právě jen v těch partiích, které jsou úplně cizí kontinentálnímu vojenskému problému*. Dohodli se Anglosasové mezi sebou a s Japonskem, evropští partneři, Francie a Itálie, octli se naopak v otevřeném rozporu. Je přirozeno, že za takových okolností nemohla londýnská konference působiti povzbudivě. Přesto přišli *Angličané do Ženevy s pevným rozhodnutím vynutiti pokrok v této otázce odzbrojovací* pod hrozbou zastavení spolupráce na všech ostatních otázkách Společnosti národů. Vázali zejména také svůj souhlas s konvencí o okamžité finanční pomoci pro stát jiným napadený nebo ohrožený na přijetí obecného plánu odzbrojovacího. — Návrh na *finanční výpomoc napadenému státu* pochází jak známo od Finska a zaměstnával již loni zářijovou konferenci S. N., narazil však na značné pochybnosti rázu zásadního i praktického. Poukazovalo se na obtíž se zjištěním útočnicka a napadeného, a státy finančně silné, zejména Anglie, se obávaly, že to bude prostě znamenat zas financování válek cizích států, do nichž Anglii nic není. Tentokrát podařilo se přivést konvenci k výsledku právě jenom proto, že je vázána na první kroky k obecnému odzbrojení a tudíž předpokládá značné zlepšení mezinárodní situace, které zatím naprosto není na obzoru.

Velice důležité a aktuální problémy připadly tentokrátě řešení komise druhé, *hospodářské*. Státy severské vystoupily zde s prudkým útokem *proti soustavnému obcházení a zanedbávání klausule nejvyšších výhod* v obchodních smlouvách. Naproti tomu agrární státy evropského jihovýchodu, které se v poslední době dohodly o novém kursu obchodní politiky ve smyslu soustavy preferenční, žádaly od světového fora pochopení pro svou nynější tíseň a *uznání vhodnosti regionálních dohod s preferenčními cly* pro dílo postupné organizace světového hospodářství. Byli jsme tak svědky příkrého konfliktu dvou docela si odporujících tendencí, jedné liberalistické, druhé novoochranářské. Společnost národů jako celek nemůže arci míti dosti porozumění pro speciální zájmy některých skupin, které se mohou uplatňovat jen na úkor zájmů států ostatních. V Ženevě možno obstarávati jen zájmy obecné, jinak by Společnost byla ohrožena rozpadnutím na řadu skupin. Proto návrhy polsko-rumunské neměly zde úspěchu, ač také v opačném směru nebylo možno pronésti nic jiného nežli řadu zbožných přání. Sama Anglie nevěří již dnes v úspěch svého liberálního evangelia a projevy velkých států kontinentálních, Francie a Německa, blížily se přes všechnu opatrnost, danou rozvětvenými a namnoze si odporujícími zájmy těchto států, rozhodně více *k politice vzájemných kompensací a užších dohod*.

Velká myšlenka Briandova na založení jistého *federativního svazku mezi státy evropskými* nemohla přirozeně najíti příznivé půdy v prostředí, které jednak musí viděti i v evropanství partikularismus, jednak zápasí s krajními obtížemi ve svých konkrétních rozpracovaných již úkolech. Plán evropské jednoty mohl sice se strany sympatisující vydávat se za prostředek záchrany v hrozícím chaosu, pro strážlivěji nazírající jevil se však zbytečnou komplikací a naprosto nevhodným vystoupením. Nakonec se ukázalo, že *k Panevropě se nejspíše kloní soudobé tendence hospodářské* a že tedy od tohoto konce mohlo by se s věcí začít. Přitom tuší se všude, že je to opravdová hudba budoucnosti a že tudíž pokrokoví lidé nesmí se vysloviti proti. Byl ustaven tudíž aspoň studijní výbor, složený ze zástupců všech států evropských, ale za účasti generálního sekretáře Společnosti národů, aby se vyzkoušely všechny reálné možnosti, které v plánu jsou. V Ženevě byla diskutována zvláště ta otázka, má-li příští Panevropa býti záležitostí ryze evropskou či má-li její realizace býti položena do rukou Společnosti národů. Auto-

rovi plánu Briandovi samotnému nejvíce záleželo na tom, aby vyloučil jakékoli podezření z konkurence Společnosti národů a fedroval tudíž účast plenu i orgánů Společnosti. Na druhé straně nemohla být »naše věc« učiněna závislou na dobré vůli činitelů zcela mimo stojících. Východisko našlo se v zásadním usnesení ženevského shromáždění, které po vyčerpávající debatě vyslovilo se *pro* a v *ustavení výboru, který je obsazen výhradně státy evropskými*, v němž však má representant Společnosti národů své slovo.

Celková atmosféra letošního Shromáždění nebyla však příznivá a práce nemohly se normálně rozvíjeti, ježto vnější politické události v Evropě tvořily podmínky jen stále nepříznivější. Na počátku ohlásili Briand i Henderson slibně obnovu vyjednávání francouzsko—italského, takže se zdálo, že během konference dojde k odstranění nesnáze, kterou zanechal Londýn. Ale v zápětí italský zástupce ministr Grandi odejel a již se do Ženevy nevrátil. Jeho odjezd uváděl se původně v souvislost s persekučním režimem proti Slovincům, který vyvrcholil právě několika popravami v Terstu, ale ukázalo se, že šlo spíše o zásah ústřední autority fašistického státu ve věci připravovaného námořního a politického kompromisu. O liniích tohoto kompromisu proslýchalo se pouze tolik, že Francie by si přála zachovat aspoň dosavadní poměr v lodích již hotových, zatím co novostavby pohybovaly by se na linii paritní. Obě strany obviňují se dnes však, že ta druhá *nebyla takovému kompromisu příznivá*. Lze však říci, že negativní výsledek tohoto pokusu je zas jen v závislosti na další nepříjemné skutečnosti, kterou byl *výsledek říško—německých voleb*.

Bylo sice předem eskontováno vítězství krajních směrů jak na levo tak na pravo, čísla, z Německa oznámená, převýšila však daleko všechna očekávání. Strana krajního nacionálního radikalismu Hitlerovi národní socialisté téměř zdesateronásobila počet svých mandátů, aniž sousední nacionální strana Hugenbergova utrpěla podobné ztráty. Jen ve vládě zastoupené umírněné národní tendence byly postiženy a vůbec všechny konservativní a na parlamentární taktiku zařazené skupiny kromě katolického Centra. Z toho bylo lze soudit na otřesení důvěry v parlamentarismus a na přímé nebezpečí pro republikánskou ústavu. Jestli vláda Brüningova nemohla vládnouti s posledním parlamentem a musila se odchýlit od parlamentarismu, bude moci s novou sněmovnou vládnouti tím méně a perspektivy dalšího vnitropolitického i zahraničně-politického vývoje jsou tedy velmi zachmuřené. Německé massy projevíly zřejmě náladu velmi podrážděnou, čehož příčinu možno hledati jednak v nepříznivém stavu německého hospodářství, neméně však zajisté v nespokojenosti s dosavadním kursem zahraniční politiky. Rozhodnutí ve prospěch pravice způsobily zejména vrstvy nových voličů, které k těmto volbám byly zvláště mobilisovány. Německo reagovalo po uvolnění vojenského a politického tlaku spojenců *prudkým gestem nevole* — jedině tak dá se v celku volební výsledek interpretovati. Znamená to, že tito nespokojenci a jejich mandatáři budou také povoláni hrát rozhodující roli v příští německé politice? Podle konstitučních pravidel mělo by to vlastně býti normální. A celá obtíž německé a evropské situace jest v tom, že záchrana republiky a demokracie v Německu a věc míru a úpravy poměrů v Evropě vyžaduje právě takovéto odchylky od normálnosti. Ryze číselně lze ovšem dokázat, že v novém parlamentě je možná velká koalice dosavadních vládních stran se sociálními demokraty. Ale strany vládního bloku Brüningova není možno označiti za střed, je zde nesporně značná převaha živlů vysloveně pravicových. Koalice se sociální demokracií vyžadovala by podřízení se právě těch skupin a toho směru, který v dosavadní německé politice převládá pod směr úplně opačný. Sblížení vlády s nacionalismem a vítěznou stranou Hitlerovou bylo by tedy mnohem pravděpodobnější. *Odpovědné vedení říšské politiky nemůže se však řídit pouhou stranickou ideologií*, musí si býti vědomo, že spolupráce s národními socialisty nemohla by se rozvíjeti v kolejích běžné koalice, že by to byla v podstatě kapitulace před hnutím revoluční povahy, které by se nemohlo spokojit s ničím menším nežli úplným proniknutím státního organismu a ovládnutím zejména mocenských prostředků. Proto jeví se konec konců jedině možným režimem *pokračování dosavadní vlády menšinové*, která by se musila spoléhat na podporu jednou s prava, jednou s leva. Ale právě taková složitá

a jemná hra parlamentarismu bude ve sněmovně tak důkladně proměněná tím nejobtížnějším. Vláda Brüningova bude mít v nejlepší případě povahu zakryté diktatury, bude-li chtít na svém místě opravdu stůj co stůj vytrvat. Takové odhodlání je vládě umožněno kritickým stavem státního a veřejného hospodářství a levicová opozice, sociální demokracie, jeví pro tuto situaci státnické porozumění, takže je naděje, že přes první úskalí podaří se kabinet šťastně převést.

Ohlas německých událostí musil přirozeně býti v sousedství ihned patrný. Všude v Evropě zavládla zvýšená nervosita a někde možno již ukázat na přímé důsledky. Tak v *Rakousku byla potvrzena kancléři Schobrovi* půda pod nohama sotvaže se vrátil ze Ženevy. Právě křídlo křesťansko-sociální strany, blízké heimwehrům, které kancléř Schober přinutil k jisté rezervě, vzhopilo se k proti-ofensivě a donutilo bývalého policejního ředitele, který původně byl do vlády pozván právě k udržení autority proti levici, aby ustoupil muži radikálnějšího měšťanského smýšlení, dosavadnímu ministru národní obrany Vaugoinovi. To se stalo v *úplném rozporu se stanoviskem ostatních koalických stran*, které tvořily s křesťanskými socialy »protimarxistický blok«. Liberální Velkoněmci a demokratičtí zemědělci stáli za Schoberem a opustili vládu, která tím ztratila většinu a musila tudíž vyspati nové volby. Tyto volby budou se konat ve znamení úplné roztržky měšťanského tábora, ze které mohou těžit sociální demokraté. Křesťanští sociálové nespolehají ani na obnovu bývalé koalice po volbách, nýbrž pokusili se o *kartel s heimwehry*. Dva z jejich vůdců vstoupili do vlády, při čemž knížeti *Starhemborgovi* byl vydán resort vnitra a podřízeny policejní orgány. Myšlenka na koalici s hnutím heimwehrů, napodobujícím hitleriány, nebyla však šťastná a nový ministr vnitra od prvních dnů dopouštěl se neprozřetelností a vypadával z role oficiálního činitele do té míry, že došlo k roztržce mezi spojenci ještě dříve než se vstoupilo do volební bitvy. Na druhé straně *liberální a intelektuální tábor hledí se koncentrovat kolem bývalého kancléře Schobera*, poněvadž vrstvy měšťanské, zejména výrobní, musily se poděsit divokým počínáním heimwehrů. Rakousko bylo novou politikou křesťansko-sociálních vůdců, za níž odpovědnost se přičítá *Msgr. Seipelovi*, uvedeno do zmatku, z něhož i volby sotva přinesou definitivní východisko.

Nejistá situace Evropy a stagnace v pracích Společnosti národů, která z toho resultuje, musila ovšem *kompromitovat mírovou politiku*, kterou *Briand* zahájil za účasti kongeniálního německého státníka Stresemanna. Hned po návratu ze Ženevy stal se francouzský ministr zahraničních věcí obětí na štěstí celkem nevinného útoku jistého royalisty a v ministerské radě byl jeho referát přijat s velmi chladnou zdvořilostí. *Kabinet Tardieuvo* ocitá se v *neudržitelné situaci* pro rozpor obou křídel, ač dnes těžko říci, zda vůbec má zde Briand přesvědčené přátele. Francouzská sněmovna sestupuje se v atmosféře, přesytené napětím, nikdo však neví, jakým směrem mohlo by se vybití. Strana radikálně sociální, která konala svůj sjezd v Grenoblu, setrvává na svém odporu proti spolupráci s pravicí a na své linii přátelství k demokratickým směrům v Německu, jež považuje za dosti silné, aby za vhodné zahraniční podpory udržely se proti tendencím nacionalistickým. Není pochyby, že Tardieu nebude moci čelit obecné nespokojenosti a je tudíž přirozeno, že všichni se *zas ohlížejí po Poincaréovi*, ježž ministerský předseda v průvodu nejbojovnějšího člena svého kabinetu, ministra Maginota, navštívil již v jeho nynějším zátíší v Bar le Duc.

V Londýně zasedá právě obvyklá *konference ministerských předsedů samosprávných dominií*, která tentokrát má neobyčejně vážné a možno říci pro celou budoucnost britského imperia osudné úkoly. Nejde jen o *dokončení ústavní přestavby říše* ve směru úplně rovnoprávného společenství, která byla v podstatě provedena již před čtyřmi lety pod vedením starého státníka Balfoura, nýbrž hlavně o úpravu říšského meziobchodu, který má býti postaven na samostatnou basi uprostřed mezinárodních obchodních vztahů. Myšlenka úplně uzavřeného obchodního svazku říše, jak ji propaguje určitý směr v Anglii, nemá ovšem naděje na uskutečnění, na druhé straně však uznává se všude, že soustava úplně volného obchodu není již udržitelná a že *Velká Britanie musí hledat pomoc při svých hospodářských nesnázích v těsnějším svazku se svými velkými osadami za ochrannou zdí celních tarifů*. Do-

minia jsou ochotna vyhradit mateřské zemi přednostní postavení na svých trzích, budou-li za to mít zase přednost při svých dodávkách surovin a zejména potravin. Tato tendence soustředovací znamená ovšem na druhé straně pro Evropu současně odcizování Anglie kontinentu. Anglie, která přestává býtí hlavou světové říše a stává se jen jedním z členů volného svazku, musí se přizpůsobovat i ve své zahraniční politice potřebám a názorům svých partnerů, takže *stává se v Evropě při nejmenším mnohem těžkopádnější* a může jen s krajními obtížemi dostáti svým závazkům. Proto pozorujeme již také postupné likvidování evropské politiky britské nebo aspoň co nejrestriktivnější výklad mezinárodních smluv, Anglii vízících.

Ministerský předseda *Maniu*, vůdce selské strany rumunské, odstoupil, podle udání ze zdravotních důvodů. Je přirozeno, že za tímto oficiálním výkladem hledaly se důvody více politické a nacházely se jednak ve vnitřních nesnázích státu, které jsou hlavně povahy *hospodářské a finanční*, jednak ve vnitřních rozporech strany samotné a konečně v osobních názorech nedávno se vrátivšího krále. Není pochyby, že všechny tyto důvody mají svou účast v krizi, vykládají však také dostatečně únavu ministerského předsedy samotného, který po tolika měsících nepřetržité práce má za potřebí odpočinku. Aspoň zatím de facto zůstává krise osobní, ježto jiný člen strany selské, dosavadní ministr zahraničních věcí *Mimorescu*, přejal úkol Maniův a sestavuje vládu, rovněž výhradně ze členů strany. Je patrné, že vedle ní není v Rumunsku tou dobou jiné organisované a dosti silné politické moci.

Dr. Rud. Procházka.

LITERATURA.

M. I. TUGAN-BARANOVSKIJ: SOCIÁLNÍ ZÁKLADY DRUŽSTEVNICTVÍ. Přeložil Dr. Antonín Zatloukal. Poznámkami a novějšími statistickými údaji opatřil Emanuel Škatula. Praha 1930. Nákladem Ústředního svazu československých družstev v Praze. Stran 399 za Kč 60.—.

V předmluvě k českému překladu »Základů politické ekonomie« Tugana-Baranovského (vyšly v Praze 1927 nákladem knihkupectví a nakladatelství »Plamja«, stran 461 za Kč 60.—) napsal prezident T. G. Masaryk mimo jiné: »Nestačil mu socialism negativní, odmítající dnešní řád společenský: viděl v socialismu především učení o novém sociálním ideálu a hledal cesty k jeho uskutečnění. Odtud jeho úcta k tak zvané škole socialistických utopistů. Za nejdůležitější metodu k uskutečňování socialismu považoval kooperaci (družstevnictví). Tě věnoval jeden ze svých největších spisů. Kooperace znamená mu uskutečňování socialismu cestou dobrovolnou. Tugan-Baranovskij byl přesvědčen, že svoboda je nejdůležitějším přívlastkem socialismu. Svobodu stavěl výše než rovnost... I v otázce reformy půdy usiloval uplatnit myšlenku družstevní jako nejlepší záruku větší, lepší a levnější zemědělské výroby«. A vyslovil naději, že překlad »Základů politické ekonomie« vzbudí u nás zájem i o jiné práce autorovy, na př. o jeho »Vývoj moderního socialismu«, »Črty po novější historii politické ekonomie a socialismu« a o »Sociální základy kooperace«. Jsem přesvědčen, že »Sociální základy družstevnictví« vyvolají v družstevním světě československém takový ohlas, jako žádný dosavadní spis o družstevnictví, vyjímajíc jedině Modráčkovu »Samosprávu práce«. Neboť je to kniha klasická, nedotčená ve svých základních myšlenkách ani poválečným vývojem, kniha podávající družstevní teorii se stanoviska socialistického sice vědecky odborně, ale při tom tak poutavě a přístupně, že ji může přečíst a pochopit každý člověk z lidu.

Autor rozčlenil si bohatou látku do čtyř hlavních oddílů: I. *Všeobecné učení o družstevnictví* (socialistický ideál, socialistické obce, sociálně ekonomická povaha družstevnictví, klasifikace družstev); II. *Proletářské družstevnictví* (Robert Owen a družstevní hnutí s ním spojené, vznik proletářských spotřebních družstev, soudobé postavení a všeobecné otázky proletářského spotřebního družstevnictví,